

Nr 249.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag å tillläggsstat II för budgetåret 1939/40 till vissa vedeldningsprov m. m.; given Stockholms slott den 3 maj 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Herman Eriksson.

Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 maj 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Eriksson, anmäler efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet fråga om anvisande av anslag för täckning av vissa utgifter, vilka bestritts från olika å förskottsstat uppförda anslag, samt anför därvid följande:

I anslutning till att Kungl. Maj:t denna dag på min hemställan beslutat framlägga proposition (nr 248) till riksdagen angående anslag till statliga åtgärder för tryggande av vedproduktionen m. m. synes lämpligt att å tillläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 äska täckning av de i det följande angivna utgifterna, vilka stå i nära samband med de i nämnda proposition berörda frågorna.

1. Vissa vedeldningsprov, reservationsanslag. I skrivelse den 6 februari 1940 hemställde *byggnadsstyrelsen*, att 16 500 kronor måtte ställas till sty-
Bihang till riksdagens protokoll 1940. 1 saml. Nr 249.

relsens förfogande för bestridande av kostnader, som vore förenade med vissa vedeldningsprov.

Till stöd för denna hemställan anförde styrelsen bland annat följande:

Till följd av den nu inträdda krisen å bränslemarknaden syntes vedbränsle i betydligt större omfattning än tidigare varit fallet komma till användning inom landet under nästkommande bränslesäsong för centraluppvärmning av byggnader, utrustade med för koksbränsle avsedda värmeledningspannor. Vedeldning i dylika pannor skulle alltså komma att representera ett betydande värde. Det torde därför vara av synnerlig betydelse, att en utredning rörande rationell vedeldning i sådana pannor snarast möjligt företoges.

För att bereda byggnadsstyrelsens värmetekniska avdelning möjlighet att följa och leda utformningen av vissa för vedeldning specialkonstruerade vedeldningspannor hade den inom ingenjörsvetenskapsakademien tillsatta träproduktkommissionen ställt ett välutrustat värmetekniskt pannlaboratorium till avdelningens förfogande. Därjämte hade kommissionen under hand medgivit, att laboratoriet finge utnyttjas för en kompletterande granskning av vedeldning i kokspannor. Emellertid saknades medel till täckande av omkostnaderna för de ifrågasatta proven med vedeldning i kokspannor. Dessa omkostnader hade beräknats till sammanlagt 16 500 kronor, varav 10 000 kronor skulle belöpa å kostnaden för anskaffande och inmontering av 5 principiellt olika utformade kokspannor och en förugn.

Statens industrikommission tillstyrkte framställningen i ett den 26 februari 1940 till folkhushållningsdepartementet inkommet utlåtande.

Genom beslut den 1 mars 1940 anbefallde Kungl. Maj:t statskontoret att, med anlitanade av det å förskottsstat under sjunde huvudtiteln uppförda förskottsanslaget till förstärkning av den civila administrationen m. m. och med redovisning under särskild rubrik, till byggnadsstyrelsen i mån av behov utanordna ett belopp av högst 16 500 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med byggnadsstyrelsens beräkningar användas till bestridande av kostnader för prov med vedeldning i kokspannor.

Departementschefen.

Under nu rådande synnerligen skärpta krisförhållanden på bränslemarknaden har det framstått som en åtgärd av största vikt att omedelbart verkställa undersökningar för utrönande av möjligheterna att genomföra en rationell vedeldning i sådana värmeledningspannor, vilka äro avsedda för koksbränsle. För att möjliggöra ett skyndsamt upptagande av dessa undersökningar har, såsom av det föregående framgår, Kungl. Maj:t ställt erforderliga medel till byggnadsstyrelsens förfogande. Ifrågavarande utgifter synas böra täckas å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa vedeldningsprov* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 under huvudtiteln för folkhushållningsdepartementet anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 16 500.

2. Vissa åtgärder för reglering av tillgången på ved, reservationsanslag.
I skrivelse den 16 januari 1940 hemställde *statens vednämnd* hos Kungl. Maj:t dels om bemyndigande att för reglering i möjligaste mån av landets bränsleförsörjning träffa avtal med större producenter eller producent-sammanslutningar, exempelvis skogsägareföreningarna, om uppköp av minst 500 000 kubikmeter torr ved, vilka partier efter vednämndens direktiv sedermera skulle försälgas i reglerande syfte till priser, som bestämts i samråd med prissakkunniga, dels ock om anvisande av 4 000 000 kronor för att i form av förlagslån utlämnas till producenter eller producentsammanslutningar för kontanta uppköp av ved.

Statens industrikommission anslöt sig i utlåtande över vednämndens framställning till vednämndens hemställan samt underströk därvid bland annat betydelsen av att i statens hand funnes tillgång till regleringslager av torr ved.

Kungl. Maj:t fann i anledning av framställningen genom beslut den 19 januari 1940 gott bemyndiga vednämnden att träffa avtal med sammanslutningar av vedproducenter ävensom enskilda sådana producenter, varigenom dessa åtog sig, *dels* att på de närmare villkor, som vednämnden bestämde, uppköpa och/eller lagra torr ved till en sammanlagd myckenhet av högst 500 000 kubikmeter löst mått, *dels ock* att åter försälja veden till de priser och på de villkor i övrigt, som av vednämnden angåves. Vidare bemyndigades vednämnden att bevilja producentsammanslutningar och producenter, med vilka vednämnden träffat sådana avtal, räntefria förlagslån till belopp, som prövades erforderliga för genomförande av avtalen. Därjämte hemställde Kungl. Maj:t till fullmäktige i riksgäldskontoret att av det å förskottsstat för försvarsväsendet m. m. under fonden för förlag till statsverket anvisade förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet disponera ett belopp å 4 000 000 kronor för utbetalning, efter rekvisition i mån av behov, till statskontoret, som skulle äga använda medlen för utlämnande, efter anmälan av vednämnden, av nämnda förlagslån. Slutligen fann Kungl. Maj:t gott bestämma dels att vid beviljande av lån skyldighet skulle föreskrivas för vederbörande låntagare att, vid vedens försäljning, till statskontoret återbetala lånesumman eller det mindre belopp, vartill försäljningssumman för veden — efter avdrag av säljarens skäliga kostnader — finge uppgå, dels ock att till statskontoret återbetalade belopp skulle återlevereras till riksgäldskontoret för att återföras till omförmälda anslag. Där försäljningssumman för veden — efter avdrag av nyssnämnda kostnader — icke försloge till lånets fulla återbetalande, ägde vednämnden meddela beslut om avskrivning av den återstående delen av lånebeloppet.

I skrivelse den 11 april 1940 ha *statens industrikommission* och *statens vednämnd* hemställt bland annat, att förenämnda förskottsanslag å

4 000 000 kronor måtte regleras genom anvisande av ett kapitalanslag av 550 000 kronor, avseende budgetåret 1939/40, samt till motivering härför anført huvudsakligen följande:

Av anslaget hade hittills endast 550 000 kronor tagits i anspråk. Efter avtal med skogsägareföreningarnas riksförbund den 7 februari 1940 hade nämnda belopp utlämnats som lån till riksförbundet för finansiering av vedinköp om sammanlagt cirka 70 000 kubikmeter. Riksförbundet hade i sin tur utlämnat lån av dessa medel till vissa föreningar, vilka gentemot riksförbundet utfäst sig till uppköp, lagring och återförsäljning av veden enligt vissa närmare angivna villkor. Avtalet innehölle bestämmelser om att lånet skulle inom viss tid återbetalas samt att, därest vedparti enligt vednämndens eller vedkontorens anvisningar såldes till priser, som förorsakade vederbörande skogsägareförening förlust, sådan förlust skulle avskrivas å lånet. Såvitt nu kunde bedömas, torde risk för förlust på grund av nämnda avtal icke föreligga. Enligt industrikommissionens och vednämndens uppfattning föreläge icke anledning att av det anvisade anslaget taga i anspråk ytterligare medel under innevarande bränslesäsong, varför det medgivna förskottsanslaget sålunda torde kunna slutligt regleras genom anvisande av anslag med förut nämnda belopp, 550 000 kronor.

Departementschefen.

Som ett led i de av staten vidtagna anordningarna i marknads- och prisreglerande syfte på vedmarknaden under den gångna vintern har det ansetts angeläget, att de statliga regleringsmyndigheterna skulle äga möjlighet att förvärva dispositionsrätt över vissa, icke alltför obetydliga kvantiteter torr ved. Med anledning härav har Kungl. Maj:t den 19 januari 1940 vidtagit åtgärder, så att 4 000 000 kronor skulle vara tillgängliga för ändamålet. Av detta belopp ha emellertid, såsom av industrikommissionens och vednämndens uppgifter framgår, av olika skäl endast 550 000 kronor tagits i anspråk genom utlåning till skogsägareföreningarnas riksförbund och anledning föreligger ej heller att antaga, att ytterligare medel bliva erforderliga för ändamålet under återstående delen av innevarande budgetår. Följaktligen synes böra äskas ett reservationsanslag å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 för täckning av ifrågavarande utgift.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa åtgärder för reglering av tillgången på ved* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 550 000.

3. Åtgärder för reglering av tillgången på bilkol, reservationsanslag.

Redan i början av den nuvarande krisen igångsattes i Sverige tillverkning i stor skala av gengasaggregat i förhoppning att man skulle genom övergång i viss utsträckning från bensin till gengas kunna i någon mån frigöra

sig från beroendet av de utländska flytande bränslena och följaktligen kunna hålla mera viktiga delar av motortrafiken i gång, ändock att oljeimporten upphörde. Gengasdrivna motorer ha emellertid hittills icke vunnit någon större spridning. Anledningarna härtill äro flera; bland annat ha såsom svårigheter för driftens upprätthållande framhållits den ovissa tillgången på lämpliga bilkol och de uppdrivna priserna på kol.

Statens gengasnämnd har i skrivelse till Kungl. Maj:t den 14 december 1939 föreslagit vidtagande av vissa åtgärder för befrämjande av gengasdriften. Gengasnämnden har därvid framhållit bland annat följande:

Enligt nämndens uppfattning vore den viktigaste anledningen till svårigheterna för gengasdriftens utveckling att söka i bristen på en organiserad försörjning av bilkolbränsle. Upprätthållandet av en gengasdriven bilpark måste under nuvarande förhållanden anses såsom en beredskapsåtgärd av betydande vikt och det måste anses önskvärt, att jämväl efter en framtida återgång till fredliga förhållanden en sådan bilpark bibehålles i syfte att därmed främja en avsättning av mindervärdiga virkessortiment i samband med beredande av arbetsförtjänst åt vissa kategorier av i skogen arbetande människor. Ett kapitalstarkt företag för omhändertagandet av handeln med bilkol borde tillskapas genom statens medverkan.

I utlåtande den 25 januari 1940 över gengasnämndens framställning har *statens industrikommission* förklarat sig instämma i gengasnämndens uppfattning om behovet av upprätthållandet och utvecklandet av gengasdriften samt vidare anfört, att det syntes ostridigt, att det yppats missförhållanden på bilkolmarknaden och att de bidragit till att gengasdriften ej erhållit den tillslutning, som ur beredskapssynpunkt varit önskvärd. I anslutning härtill har industrikommissionen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning av frågan om de åtgärder, som kunde vidtagas för reglering av handeln med bilkol.

Med föranledande av industrikommissionens hemställan har jag, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 februari 1940, tillkallat jägmästaren C. I. H. Cedergren att såsom utredningsman inom folkhushållningsdepartementet biträda med utredning rörande frågan om åtgärder, som kunde vidtagas för reglering av handeln med bilkol, samt avgiva de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Berörda utredning har ännu icke avlämnats men torde enligt inhämtad uppgift inom kort vara slutförd.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 april 1940 har industrikommissionen ytterligare framhållit bland annat följande:

Det synnerligen ovissa läge för motorbränsleförsörjningen, som uppstått genom de senaste utrikespolitiska händelserna, hade i så hög grad aktualiserat gengasdriftens bränslefråga, att en provisorisk lösning måste sökas i avvaktan på resultatet av den pågående utredningen. Industrikommissionen hade därför i samråd med statens vednämnd övervägt vilka åtgärder som

kunde vidtagas för att snabbt tillfredsställa det ådagalagda behovet av bilkol utan att därigenom föregripa en framtida rationell lösning av generatorbränslefrågan.

Genom anvisande av medel för uppköp av nu befintliga lager av bilkol kunde endast det mest trängande behovet av generatorbränsle tillfredsställas. Medel borde därjämte ställas till förfogande för betalning av bilkol, som i fortsättningen komme att tillverkas. Då det ännu icke kunde avgöras vilken eller vilka organisationer, som i fortsättningen komme att handhava inköp och distribution av generatorbränsle, torde vednämnden böra bemyndigas att besluta om användningen av de statsmedel, som avsåges för nämnda inköp. Det för finansiering av kolinköpen omedelbart nödiga rörelsekapitalet hade av kommissionen i samråd med vednämnden beräknats till 500 000 kronor.

Kungl. Maj:t har i anledning av denna industrikommissionens skrivelse genom beslut den 17 april 1940 funnit gott bemyndiga vednämnden att med organisationer, som handhade inköp och distribution av generatorbränsle, träffa avtal, varigenom dessa åtog sig *dels* att på de närmare villkor, som vednämnden bestämde, inköpa, bearbeta och lagra bilkol, *dels ock* att åter försälja bilkol till de priser och på de villkor i övrigt, som av vednämnden angåves. Vidare bemyndigades vednämnden att bevilja organisationer, med vilka nämnden träffat dylika avtal, räntefria förlagslån till belopp, som prövades erforderliga för genomförande av avtalen. Därjämte hemställde Kungl. Maj:t till fullmäktige i riksgäldskontoret att av det å förskottsstat för försvarsväsendet m. m. under fonden för förlag till statsverket anvisade förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet disponera ett belopp av 500 000 kronor för utbetalning, efter rekvisition i mån av behov, till statskontoret, som skulle äga använda medlen för utlämnande, efter anmälan av vednämnden, av nämnda förlagslån. Slutligen fann Kungl. Maj:t gott bestämma, *dels* att vid beviljande av lån skyldighet skulle föreskrivas för vederbörande låntagare att vid försäljning av bilkol till statskontoret återbetala ett belopp, motsvarande lånesumman, eller det mindre belopp, vartill försäljningssumman för bilkolen — efter avdrag av säljarens skäligena kostnader — kunde uppgå, *dels ock* att till statskontoret återbetalda belopp skulle återlevereras till riksgäldskontoret för att återföras till omförmälda anslag.

Departementschefen. På grund av de senaste veckornas utrikespolitiska händelser med krigshandlingar och omfattande mineringar omedelbart utanför våra sjögränser ha möjligheterna till import västerifrån av flytande bränslen åtminstone för tillfället spärrats. I detta läge har det synts påkallat att omedelbart, utan att avvakta resultatet av den pågående utredningen om åtgärder för reglering av handeln med bilkol, vidtaga åtgärder för att söka trygga tillgången på kol för gengasdrift. Som en provisorisk lösning av detta problem har kunnat godtagas det av industrikommissionen framlagda förslaget om att

ställa förlagsmedel till förfogande för olika organisationer, som inköpa, bearbeta och lagra bilkol. En dylik förlagsverksamhet föregriper icke en blivande lösning av generatorgasbränslefrågan. För utlämnande av sådana förlagslån till organisationer med nu angiven uppgift ha möjligheter beretts genom disposition från förskottsstat av tillhoppa 500 000 kronor.

De utgifter som således må komma att uppstå synas böra täckas å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 genom att å kapitalbudgeten under fonden för förlag till statsverket anvisas ett reservationsanslag av 500 000 kronor.

Därest bilkolförsäljare, som tillerkänts förlagslån av ifrågavarande art, vid försäljning av bilkolen icke erhåller så stor försäljningssumma, att densamma efter avdrag av hans skäliga kostnader vid försäljningen förslår till lånets fulla återbetalande, uppstår fråga om avskrivning av den del av lånet, som ej influtit vid försäljningen. Då det torde kunna befaras, att prissättningen för bilkol kan bli påverkad i fördyrande riktning, om företagaren skall kalkylera med att själv bära förluster av nu angivet slag, synes det skäligt att staten ikläder sig den risk för förlust, som kan uppstå vid försäljning till avnämare av bilkol. I dylikt fall torde Kungl. Maj:t, därest från riksdagens sida erinran häremot ej möter, få lämna föreskrifter om avskrivning av den återstående delen av lånebeloppet ävensom uppdraga åt vednämnden att meddela dylikt beslut. Anledning synes ej föreligga att nu taga ställning till frågan om sättet att täcka ifrågavarande förluster.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

till *Åtgärder för reglering av tillgången på bilkol* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten under fonden för förlag till statsverket anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 500 000.

Vad föredragande departementschefen sålunda under punkterna 1—3 hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Curt Nordwall.